

BOSHQARUV USLUBLARI VA ULARNING IJTIMOYIY OQIBATLARI**Aminova Sevinch Sunnatillo qizi**

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti
Ijtimoiy-gumanitar fanlar fakulteti sotsiologiya yo'nalishi 3-bosqich talabasi.

+998912400804 aminova.s0804@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18076889>

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshqaruv uslublarning jamiyat hayotidagi o'rni hamda ularning ijtimoiy munosabatlarga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida avtoritar, demokratik va liberal boshqaruv uslublarning asosiy xususiyatlari yoritilib, ushbu uslublarning ijtimoiy barqarorlik, ijtimoiy tenglik, fuqarolik faolligi va ijtimoiy ishonchga ko'rsatadigan ta'siri nazariy jihatdan tahlil etiladi. Shuningdek, boshqaruv uslublarning ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi munosabatlar, qaror qabul qilish jarayonlari hamda ijtimoiy adolat tamoyillariga ta'siri ochib beriladi. Maqolada boshqaruvning samarali uslublari jamiyat taraqqiyoti va ijtimoiy uyg'unlikni ta'minlashda muhim omil ekanligi asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari boshqaruv tizimlarini takomillashtirish va ijtimoiy oqibatlarni oldindan baholashda nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: boshqaruv uslublari, avtoritar boshqaruv, demokratik boshqaruv, liberal boshqaruv, ijtimoiy oqibatlar, ijtimoiy barqarorlik, fuqarolik faolligi, ijtimoiy tenglik, qaror qabul qilish, ijtimoiy ishonch.

Kirish. Jamiyat taraqqiyoti va ijtimoiy barqarorlikning ta'minlanishi ko'p jihatdan boshqaruv uslublarning mazmuni va samaradorligiga bog'liqdir. Boshqaruv jamiyat hayotining barcha sohalarini qamrab oluvchi muhim ijtimoiy institut bo'lib, u orqali siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlar muvofiqlashtiriladi¹. Shu sababli boshqaruv uslublarni o'rganish jamiyatda yuz berayotgan ijtimoiy o'zgarishlarni tushinishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Boshqaruv uslublari jamiyatda hokimiyatni amalga oshirish shakllari, qaror qabul qilish mexanizmlari va fuqarolarning boshqaruv jarayonidagi ishtiroki darajasi bilan tavsiflanadi.

Avtoritar, demokratik va liberal boshqaruv uslublari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning har biri jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarga turlicha ta'sir ko'rsatadi². Mazkur uslublarning tanlanishi ijtimoiy barqarorlik, ijtimoiy tenglik va fuqarolik faolligining shakllanishiga bevosita ta'sir etadi.

Zamonaviy sharoitda boshqaruv uslublarning ijtimoiy oqibatlarni tahlil qilish dolzarb masalaga aylanmoqda. Chunki noto'g'ri yoki samarasiz boshqaruv jamiyatda ijtimoiy ziddiyatlar, ishonchsizlik va tengsizlikning kuchayishiga olib kelishi mumkin³. Shu bois boshqaruv uslublarni ilmiy asosda o'rganish, ularning ijobiy va salbiy jihatlarini aniqlash ijtimoiy taraqqiyot uchun muhim vazifa hisoblanadi.

Ushbu maqolada boshqaruv uslublarning nazariy asoslari hamda ularning jamiyat hayotiga ko'rsatadigan ijtimoiy oqibatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari boshqaruv tizimlarini takomillashtirish va ijtimoiy muvozanatni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'lishi kutiladi⁴.

¹ Weber, M. *Economy and Society*. University of California Press, 1978.

² Dahl, R. *Democracy and Its Critics*. Yale University Press, 1989.

³ Giddens, A. *The Consequences of Modernity*. Polity Press, 1990.

⁴ Parsons, T. *The Social System*. Routledge, 1951.

Metod va materiallar. Mazkur tadqiqotda boshqaruv uslublari va ularning ijtimoiy oqibatlarini tahlil qilishda kompleks ilmiy yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini sotsiologiya, siyosatshunoslik va boshqaruv nazariyasida ishlab chiqilgan konseptual qarashlar tashkil etadi⁵. Ushbu yondashuvlar boshqaruv jarayonlarining jamiyat hayotiga ko'rsatadigan ta'sirini tizimli ravishda o'rganish imkonini beradi.

Tadqiqot jarayonida **tahlil va sintez metodi** orqali boshqaruv uslublari o'ld ilmiy adabiyotlar, monografiyalar va akademik maqolalar o'rganildi. Boshqaruvning avtoritar, demokratik va liberal uslublari o'zaro solishtirilib, ularning ijtimoiy oqibatlari aniqlab berildi⁶.

Qiyosiy tahlil metodi yordamida turli boshqaruv tizimlarida yuzaga keladigan ijtimoiy barqarorlik, fuqarolik faolligi va ijtimoiy tenglik darajalari taqqoslandi.

Shuningdek, tadqiqotda **strukturaviy-funksional yondashuv** qo'llanilib, boshqaruv uslublari jamiyatdagi ijtimoiy institutlar faoliyatiga ta'siri baholandi⁷. **Ikkilamchi ma'lumotlar tahlili** metodi orqali statistik hisobotlar, rasmiy hujjatlar va sotsiologik tadqiqotlar natijalari umumlashtirildi. Bu metod boshqaruv uslublari jamiyatdagi ijtimoiy oqibatlarini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etdi⁸.

Tadqiqot materiali sifatida mahalliy va xorijiy ilmiy manbalar, boshqaruv nazariyasiga oid darsliklar, ilmiy jurnallarda chop etilgan maqolalar hamda ochiq statistik ma'lumotlardan foydalanildi. Ushbu materiallar boshqaruv uslublari jamiyatdagi ijtimoiy oqibatlarini yoritishda asos bo'lib xizmat qildi.

Nazariy tahlil. Boshqaruv uslublari jamiyatda hokimiyatni amalga oshirish shakllari va qaror qabul qilish mexanizmlarini ifodalaydi. Ular rahbarlik tamoyillari, boshqaruv subyektlari va obyektlari o'rtasidagi munosabatlar, shuningdek, fuqarolarning boshqaruv jarayonidagi ishtirok darajasi bilan belgilanadi. Nazariy jihatdan boshqaruv uslublari jamiyatning siyosiy madaniyati, ijtimoiy tuzilmasi va tarixiy rivojlanish sharoitlari bilan uzviy bog'liq holda shakllanadi.

Avtoritar boshqaruv uslubi hokimiyatning markazlashuvi, qat'iy nazorat va buyruqbozlikka asoslanadi. Ushbu uslubda qarorlar asosan yuqoridan pastga yo'nalishda qabul qilinadi, fuqarolarning ishtiroki cheklangan bo'ladi. Nazariy qarashlarga ko'ra, avtoritar boshqaruv qisqa muddatda tartib-intizom va barqarorlikni ta'minlashi mumkin, biroq uzoq muddatda ijtimoiy faollikning pasayishi, norozilik kayfiyatining kuchayishi va ijtimoiy ishonchning susayishiga olib keladi.

Demokratik boshqaruv uslubi ochiqlik, ishtirokchilik va muvofiqdarga asoslanadi. Bu uslubda fuqarolar qaror qabul qilish jarayonida faol ishtirok etadi, ijtimoiy institutlar o'rtasida muvozanat saqlanadi. Nazariy tahlil shuni ko'rsatadiki, demokratik boshqaruv ijtimoiy tenglik, fuqarolik faolligi va ijtimoiy ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi. Biroq ushbu uslub qarorlar qabul qilish jarayonining sekinlashishi va manfaatlar to'qnashuvi bilan ham kechishi mumkin.

Liberal boshqaruv uslubi shaxs erkinligi, bozor munosabatlari va davlat aralashuvining minimal darajasiga tayanadi. Nazariy yondashuvlarga ko'ra, liberal boshqaruv iqtisodiy faollik va innovatsiyalarni rag'batlantiradi, ammo ijtimoiy himoya mexanizmlarining yetarli bo'lmashligi

⁵ Robbins, S. P. *Management*. Pearson Education, 2016.

⁶ Likert, R. *The Human Organization*. McGraw-Hill, 1967.

⁷ Parsons, T. *The Social System*. Routledge, 1951.

⁸ Giddens, A. *Sociology*. Polity Press, 2009.

tengsizlikning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli ushbu uslubning ijtimoiy oqibatlari jamiyatdagi resurslar taqsimoti va ijtimoiy siyosat bilan chambarchas bog'liqdir.

Umuman olganda, nazariy tahlil boshqaruv uslublarining har biri jamiyatga turlicha ijtimoiy oqibatlar keltirib chiqarishini ko'rsatadi. Ularning samaradorligi jamiyatning ijtimoiy ehtiyojlari, madaniy qadriyatlari va institutsional rivojlanish darajasiga bog'liqdir. Shu bois boshqaruv uslublarini tanlash va uyg'unlashtirish jamiyat barqarorligi va ijtimoiy taraqqiyotning muhim omili hisoblanadi.

Xulosa. Mazkur maqolada boshqaruv uslublarining nazariy asoslari hamda ularning jamiyat hayotiga ko'rsatadigan ijtimoiy oqibatlari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, boshqaruv uslubi jamiyatda ijtimoiy munosabatlarning shakllanishi, fuqarolik faolligi darajasi va ijtimoiy barqarorlikka bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois boshqaruv tizimining samaradorligi faqat tashkiliy mexanizmlar bilan emas, balki uning ijtimoiy oqibatlari bilan ham baholanadi.

Avtoritar boshqaruv uslubi qisqa muddatda tartib-intizom va boshqaruvning tezkorligini ta'minlashi mumkin bo'lsa-da, uzoq muddatda ijtimoiy ishonchning pasayishi, fuqarolarning passivlashuvi va ijtimoiy ziddiyatlarning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Demokratik boshqaruv uslubi esa fuqarolarning faol ishtirokini ta'minlab, ijtimoiy tenglik va ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlashga xizmat qiladi, biroq qaror qabul qilish jarayonining murakkablashuvi bilan kechishi ehtimoli mavjud.

Xulosa qilib aytganda, boshqaruv uslublarining samaradorligi ularning jamiyat ehtiyojlariga mosligi, ijtimoiy muvozanatni ta'minlash darajasi hamda ijtimoiy adolat tamoyillariga amal qilinishi bilan belgilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Weber, M. Economy and Society. Berkeley: University of California Press, 1978.
2. Robbins, S. P. Management. Boston: Pearson Education, 2016.
3. Likert, R. The Human Organization: Its Management and Value. New York: McGraw-Hill, 1967.
4. Dahl, R. A. Democracy and Its Critics. New Haven: Yale University Press, 1989.
5. Giddens, A. Sociology. Cambridge: Polity Press, 2009.
6. Parsons, T. The Social System. London: Routledge, 1951.
7. Drucker, P. F. The Practice of Management. New York: Harper & Row, 1954.
8. Mintzberg, H. Managing. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, 2009.
9. Gulnoz J. Sotsiologiya tarixi. –T.: Innovatsiya-Ziyo, 2020.